

We Lwowie, dnia 11. stycznia 1910.

Aleg 1136

## Sprawozdanie

Komisji gminnej o czynnościach Wydziału krajowego w zakresie nadzoru nad gminami i powiatami.

Wysoki Sejmie!

Niniejszy referat obejmuje właściwie dwa sprawozdania Wydziału krajowego o czynnościach jego w zakresie spraw gminnych i powiatowych. Sprawozdanie komisji gminnej z dnia 28. października 1908 l. s. 3.117/08, odnoszące się do czynności departamentu gminnego Wydziału krajowego za czas od 15. września 1906 do 1. kwietnia 1908 nie weszło bowiem na porządek dzienny obrad Wysokiego Sejmu. A ponieważ znaczna część wniosków, objęta tem sprawozdaniem, z rozmaitych powodów stała się już bezprzedmiotową, a po części wypadłoby niektóre z nich powtórzyć także w sprawozdaniu za dalszy okres, przeto Komisya gminna — pragnąc z jednej strony utrzymać ciągłość kontroli Wysokiego Sejmu nad wykonywaniem przez Wydział krajowy tak ważnej agendy, jak nadzór nad działalnością gmin i powiatów, a z drugiej strony, aby uniknąć niepotrzebnego powtarzania się, cofa owe niezadowolone w Sejmie sprawozdanie swoje z 28. października 1908, i przedkłada niniejszem referat o sprawozdaniu z czynności Departamentu I. Wydziału krajowego w zakresie spraw gminnych i powiatowych za czas od 1. kwietnia 1908 do 1. lipca 1909 l. s. 3.286/09, obejmując w nim także i te sprawy z cofniętego obecnie sprawozdania swojego z 28. października 1908 l. s. 3.117/08, które i dziś są aktualnemi.

Wspomniane tu sprawozdanie Komisji gminnej obejmowało pomiędzy innymi wniosek, zmierzający ku temu, aby Wysoki Sejm polecił Wydziałowi krajowemu zaprosić delegatów Rad powiatowych na naradę nad kwestyą rozszerzenia i pogłębienia działalności Reprezentacyj powiatowych, tudzież ich organów wykonawczych — już przy terażniejszym ich ustroju, zanim przyjdzie do ogólnej re-

formy urzędzeń administracyjnych w naszym kraju. I chociaż ten wniosek nie był przez Sejm załatwiony, Wydział krajowy nie wahał się, uwzględniając życzenie, wyrażone przez członków Komisji gminnej, zwołać z własnej inicjatywy konferencję delegatów Rad powiatowych — za co też Komisya wyraża Wydziałowi krajowemu szczerą wdzięczność. Konferencya odbyła się w dniach 7. i 8. czerwca r. z. we Lwowie, w sali sejmowej, przy współdziałaniu 101 delegatów Rad powiatowych, pod osobistym przewodnictwem JE. Marszałka krajowego. Obrady były bardzo ożywione i jak świadczy dołączony do sprawozdania Wydziału krajowego stenograficzny protokół, poruszono w toku rozpraw zjazdu cały szereg zagadnień, głęboko wnikających w te stosunki, pod których wpływem autonomiczne władze gminne i powiatowe żyć i działać muszą. Uchwały takiej konferencji nie mają wobec nikogo formalnej mocy obowiązującej, lecz w każdym razie za wierają one cenne wskazówki we wielu sprawach, w których z mocy obowiązujących ustaw Rady powiatowe, jakoteż Wydziały powiatowe mogą i powinny pożytecznie działać. Mianowicie przeprowadzono dyskusję nad poprawą zarządu majątkami gminnymi i dobrem gmin; tudzież nad innymi sposobami podniesienia dochodów gmin, ażeby im ułatwić lepsze spełnianie ich zadań gospodarczych, społecznych i kulturalnych: o możliwym wpływie Rad powiatowych na wzmocnienie i ożywienie organizacji agrarnych po powiatach; o opiekowaniu się Reprezentacją powiatowych w ich zakresie działania sprawami przemysłowemi; o zakładaniu powiatowych schronisk dla ubogich, domów sierót, zakładów wychowawczych dla zaniedbanej moralnie młodzieży. Była tam mowa także o ulepszeniach w urządzeniu kancelaryj gminnych, tudzież biur Rad powiatowych, jakoteż nadzoru nad nimi o kwalifikacjach urzędników, o ich stosunkach pensyjnych i emerytalnych; o urządzaniu powiatowych kursów dla lepszego przysposobienia pisarzy gmin wiejskich o sesjach informacyjnych dla wójtów i t. d. Nie można wątpić, iż członkowie poszczególnych Rad powiatowych, którzy uczestniczyli w tym zjeździe, po powrocie do domu starali się odpowiednio zużytkować dyskusję i uchwały kongresu, w swoich powiatach zastosowując praktycznie to, co w nich za dobre uznali.

W zeszlórocznych wnioskach sejmowej Komisji gminnej była mowa o potrzebie ustanowienia przy Wydziale krajowym stałej Komisji doradczej dla spraw Rad powiatowych, któraby miała systematycznie czuwać nad rozszerzaniem i pogłębianiem działalności Rad powiatowych i ulepszeniem urzędowania Wydziałów powiatowych.

Wydział krajowy zaznaczył, iż jest stanowczo przeciwnym ustanowieniu takiej komisji doradczej stałej, a myśl ta, podniesiona na zjeździe delegatów Rad powiatowych, nie zyskała i tam licznych zwolenników. Wobec tego komisya gminna nie uważa za wskazane ponawiać ten wniosek. Zjazd delegatów Rad powiatowych uchwalił natomiast jednomyślnie i to z wielkim naciskiem prośbę do Wydziału krajowego, ażeby częściej podobne kongresy delegatów Rad powiatowych zwoływał, i tym sposobem ażeby ułatwić Radom powiatowym, nie mającym pomiędzy sobą organicznego związku, wzajemne udzielanie sobie swoich spostrzeżeń i doświadczeń, jakoteż zbiorowe wyrażenie swoich potrzeb i życzeń dla dobra kraju.

Komisya gminna popiera jaknajprzychylniej tę opinię zjazdu delegatów Rad powiatowych.

Wobec dobrego przyjęcia, jakiego doznała idea takich zjazdów peryodycznych w kołach, interesujących się ekonomicznem i kulturalnem podniesieniem powiatów, nasuwa się sama przez się myśl, by zrobić i dalszy krok w tym sa-



3488 kas pożyczkowych gminnych . . . . .	K.	16,536.531	h.	72
13 powiatowych kas pożyczkowych . . . . .	"	1,504.746	"	46
19 powiatowych kas oszczędności . . . . .	"	35,702.686	"	25
18 miejskich kas oszczędności . . . . .	"	91,725.006	"	90
Razem . . . . .	K.	145,468.971	h.	33

Jeżeli zważymy, iż włożony na Wydział krajowy ustawami gminnymi z r. 1866, 1889 i 1896, jakoteż ustawą o reprezentacji powiatowej obowiązek nadzoru na majątkami i gospodarką gmin i powiatów, obejmuje przeszło 314.745 morgów pastwisk, 117.328 morgów lasów i znaczne wartości w budynkach, kapitałach, prawach i przywilejach dochód przynoszących, a wreszcie przedsiębiorstwa, których to majątków ogólna wartość niewątpliwie do miliarda koron dochodzi i że jak wyżej wykazano, roczny obrót kasowy gmin i powiatów w dochodach dochodzi do stu kilkadziesiątu milionów, że wreszcie w komunalnych zakładach pieniężnych jest w obrocie znów około półtora miliona koron gotówki — zrozumiemy całą doniosłość ekonomiczną i społeczną zwierzchniczej opieki Wydziału krajowego nad całym ruchem w autonomicznej gospodarce miast, wsi i powiatów. Dotychczas ograniczała się kontrola Wydziału krajowego przeważnie do teoretycznego badania budżetów i zamknięć rachunkowych gmin i powiatów w oddziale rachunkowym Wydziału krajowego, do rzadkich lustracyj biur, zarządzanych najczęściej dopiero wówczas i tylko tam, gdzie miejscowa opinia publiczna już zbyt głośno użala się na nadużycia; do pewnych uwag krytycznych w wypadkach, gdy rozchodzi się o przyzwolenie na pobór wyższych dodatków do podatków ponad normalną stopę albo też o zaciąganie pożyczek, a wreszcie do załatwiania rekursów. Są to wszystko nader ważne czynności urzędowe, którym Wydział krajowy pomimo szczupłej ilości rozporządzalnych sił biurowych w oddziale koncepcyjnym i rachunkowym i silnego zwiększania się ilości ekshibitów, jaknajdokładniej sprostac usiłuje. Wydział krajowy stara się też o pomnożenie sił biurowych, głównie w tym celu, ażeby móżd częstsze odbywać lustracje autonomicznych zarządów gmin i powiatów przez należycie do tej czynności przygotowanych urzędników. Komisya gminna wita z zadowoleniem te starania Wydziału krajowego, uważa bowiem zawsze częste i umiejętnie przeprowadzane lustracje kancelaryj gminnych i Wydziałów powiatowych za konieczny i najskuteczniejszy środek nietylko do usuwania niewłaściwości w ich urzędowaniu, ale w ogóle do ciągłego ulepszania ich organizacji i ich działania.

Lecz na tem nie kończą się obowiązki zwierzchniczej władzy nadzorczej. To dopiero jedna ich część. Minęły już czasy zacofania i zastoju w naszym życiu komunalnem, spowodowane nieszczęsnymi stosunkami politycznymi, w jakich kraj nasz dłużej niż przez całe stulecie pozostawał. Silny wzrost zaludnienia kraju, szybsze tempo podnoszenia się kultury, a z tem także i wzrost wymagań życiowych we wszystkich warstwach ludności, ruch postępowy, wywoływany emulacją współzawodniczących pomiędzy sobą stronnictw i klas społecznych — wszystkie te wpływy składają się na to, iż w miastach, po powiatach, a nawet i po wsiach objawia się u nas obecnie śmiała dążność do lepszego niż dotąd bywało, zużytkowania sił i środków, jakimi społeczeństwo nasze rozporządza. Wysoki Sejm uznał już za potrzebne wspierać ten ruch postępowy w kraju przez ustanowienie przy Wydziale krajowym rozmaitych biur fachowych, na to przeznaczonych, ażeby pożytecznym przedsięwzięciom gmin i powiatów, rady i pomocy umiejętnej uszulały. Dość wspomnieć prace technicznego Biura drogowego Wydziału krajowego w zakresie dróg powiatowych i gminnych, prace krajowego

biura melioracyjnego, systematyczne czuwanie organów fachowych Wydziału krajowego nad rozmaitemi gałęziami gospodarczej produkcji, Biura patronatu dla spółek oszczędności i pożyczek i t. d. Działalność tych fachowych organów Wydziału krajowego wnika w głąb żywotnych potrzeb społeczeństwa, ona najdobitniej okazuje, jaka zachodzi różnica pomiędzy czysto biurokratyczną administracją, obracającą się wyłącznie w świecie aktów papierowych, a administracją autonomiczną, odczuwającą żywo potrzeby swojego społeczeństwa, która zawsze i wszędzie rzeczywisty, praktyczny pożytek ludności ma przede wszystkim na względzie.

Wydział krajowy ma tę wielką zasługę, że z własnej inicjatywy stara się według możliwości dopomagać w coraz szerszym zakresie Wydziałom powiatowym i gminom w rozmaitych sprawach, wymagających fachowej wiedzy — jak n. p. już teraz udziela im pomocy swoich inżynierów w sporządzaniu planów regulacyi pod względem budowniczym zdrojowisk, miejsc klimatycznych i miejscowości, niezwykle szybko rozszerzających się lub zniszczonych pożarem, w sprawie zaopatrywania gmin w zdrową wodę; biuro rolnicze Wydziału krajowego opiekuje się kulturą łąk górskich i wogóle uprawą zaniedbanych gruntów gminnych; stale czuwa Wydział krajowy nad organizacją ochrony pożarnej po gminach i t. d. Nigdy jeszcze nie odezwał się w Sejmie jakiś głos niezadowolenia z powodu takiego rozszerzania się agend Wydziału krajowego *via facti*. I sejmowa Komisya gminna nietylko aprobuje i pochwała tę dążność zasadniczą w urzędowaniu Wydziału krajowego, ażeby ono w jaknajliczniejszych kierunkach było dla ludności praktycznie użytecznem, ale pragnęłaby, iżby Wysoki Sejm raczył dostarczyć Wydziałowi krajowemu jak najhojniej sił i środków do rozwinięcia tej użytecznej działalności. Nie da się to przeprowadzić bez kosztów. Byłyby to atoli wydatki wysoce produktywne, w żadnym stosunku nie stojące do realnych korzyści dla dobra kraju, dla jego ekonomicznego i kulturalnego postępu.

Komisya gminna nie waha się przeto przedłożyć Wysokiemu Sejmowi wnioski, polecające Wydziałowi krajowemu, ażeby wziął pod rozwagę śmiało sprawę rozwinięcia i ustalenia tej pomocy fachowej, jaką już teraz gminom i powiatom w ich pożytecznych dla dobra ogółu przedsiębiorstwach okazyjonalnie udziela. Odpowiedź Wydziału krajowego na to wezwanie nastęrczy Wysokiemu Sejmowi sposobność do osądzenia, o ile niniejsze uwagi są uzasadnione i do powzięcia stanowczych uchwał w tej materji.

---

Wskutek wejścia w życie ustawy z 11. października 1908, urządzającej stosunki zdrojowisk i uzdrowisk krajowych przeszły dotychczas przez c. k. Namiestnictwo załatwiane sprawy gospodarcze zdrojowisk i uzdrowisk na Wydział krajowy. Agendy te objął także Departament I. Wydziału krajowego. Obecnie jest w toku reforma statutów zdrojowisk krajowych i uzdrowisk, Zakopane według przepisów ustawy zdrojowej.

---

W sprawozdaniu Wydziału krajowego wymieniony jest szereg wypadków, w których fundusz krajowy przychodził z pomocą gminom, zagrożonym zbyt dotkliwemi kosztami z tytułu ustawowego obowiązku opieki nad ubogimi — na utrzymanie swoich ubogich w obcych szpitalach i przytuliskach dla nieuleczalnych. Uznając taką pomoc, gdy rozchodzi się o ulgę dla bardzo słabych gmin

wiejskich, za zupełnie usprawiedliwioną, a nawet konieczną, mniema Komisya gminna, iż byłoby pożądanę stałe unormowanie tej pomocy. I dlatego wnosi Komisya, ażeby Wysoki Sejm wezwał Wydział krajowy do przedłożenia wniosków w tym kierunku.

Sprawa rewersów demolacyjnych dotąd nie jest załatwioną pomimo wielokrotnych wezwań ze strony Wysokiego Sejmu i usilnych zabiegów Reprezentacji naszego kraju w parlamencie państwowym

Również nie ma dotąd pozytywnej odpowiedzi na uchwałę Wysokiego Sejmu z 5. listopada 1908, domagającą się reorganizacji c. k. straży policyjnej we Lwowie, Przemyśle i Krakowie na wzór istniejących straży cywilno-policyjnych we Wiedniu i w Pradze.

Komisya wnosi ponowienie tych wezwań.

#### A. Wysoki Sejm raczy uchwalić :

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdania z czynności Wydziału krajowego w zakresie spraw gminnych i powiatowych za czas od 15. września 1906 do 1. lipca 1909.

II. Przyjmując do wiadomości dołączony do sprawozdania Wydziału krajowego protokół stenograficzny obrad zjazdu delegatów Rad powiatowych, który się odbył w dniach 7. i 8. czerwca 1909, Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby w miarę uznanej potrzeby częściej powoływał takie zjazdy dla narad nad rozszerzeniem i pogłębieniem działalności Rad powiatowych.

III. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby wziął pod rozwagę pytanie, czy nie byłoby wskazanem zwoływać w odpowiednich odstępach czasu także konferencye delegatów miast dla narad nad wspólnymi potrzebami gmin miejskich.

IV. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby wziął pod rozwagę utworzenie przy Wydziale krajowym biura technicznego dla spraw gminnych i powiatowych — dla następujących czynności :

a. dla udzielania pomocy technicznej Wydziałom powiatowym przy ustanawianiu planów regulacji zdrojowisk i miejsc klimatycznych, miejscowości niezwykle szybko rozwijających się i miejscowości, zniszczonych pożarem ;

b. dla badania i opiniowania projektów technicznych i kosztorysów takich budowli, których koszta musiałyby spowodować obciążenie gminy lub powiatu większą pożyczką wymagającą przyzwolenia Wydziału krajowego.

c. dla budowy studzien, wodociągów i kanalizacyi ;

d. dla udzielania opinii technicznej przy załatwianiu rekursów w sprawach budowniczych.

V. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby wziął pod rozwagę ustanowienie posady krajowego inspektora lasowego dla udzielania pomocy fachowej przy porządkowaniu gospodarki w lasach gminnych.

Sejm oczekuje przedłożenia odpowiednich wniosków ze strony Wydziału krajowego co do spraw, wymienionych w ustępach IV. i V. niniejszego wniosku.

VI. Sejm wzywa Wydział krajowy, ażeby przeprowadzał często lustracje biur gmin i Wydziałów powiatowych i w tym celu ażeby w miarę zachodzącej potrzeby przedłożył Sejmowi wniosek o dalsze powiększenie etatu urzędników.

Sejm uznaje za wskazane, ażeby w biurach Wydziałów powiatowych były dokonywane lustracje o ile możliwości co dwa lata.

VII. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby przedłożył w następnej sesyi wnioski, zmierzające do ustalenia zasad i warunków pomocy z funduszu krajowego dla gmin zagrożonych nadmiernymi kosztami leczenia i utrzymania ich ubogich w obcych szpitalach lub przytuliskach.

VIII. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby objaśnił instrukcyę swoją, wydaną w sprawie udzielania pożyczek bezprocentowych na ogniotrwałe krycie dachów w ten sposób, że gdy powiedziano, iż te pożyczki przeznaczone są dla „ubogiej ludności włościańskiej i małomiejskiej“ — pod tem wyrażeniem rozumieć można nie tylko mieszkańców wsi i małych miasteczek, ale także ubogich właścicieli zagród włościańskich po przedmieściach miast większych.

### B. Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm wzywa c. k. Rząd ponownie, ażeby przyspieszył uwzględniającą interesy ludności rewizyę przestarzałych przepisów o rewersach demolacyjnych w rejonach fortecznych;

2. Sejm wzywa c. k. Rząd ponownie, ażeby przeprowadził reorganizacyę c. k. straży policyjnych we Lwowie, Przemyślu i Krakowie w myśl uchwały sejmowej z dnia 5. listopada 1908 na wzór istniejących straży cywilno-policyjnych we Wiedniu i w Pradze.

3. Sejm wyraża ubolewanie, iż c. k. Rząd pomimo kilkakrotnych odpowiednich rezolucyj Sejmu, zbyt długo nie przedkłada projektów ustaw krajowych do Najwyższej sankcyi, i wzywa c. k. Rząd z całym naciskiem, aby uchwały sejmowe jaknajrychlej do Najwyższej sankcyi przedkładał.

Przewodniczący:

**Bojko.**

Sprawozdawca:

**Merunowicz.**

